

TANZANYA PAZAR BİLGİLERİ

T.C.
Ticaret Bakanlığı
Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği
Genel Müdürlüğü

İçindekiler

1. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI	3
2. PAZARIN ÖZELLİKLERİ	7
3. ÖNEMLİ SEKTÖRLER	9
4. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER.....	17
5. ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER	20

1. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI

Dış Ticaret Mevzuatı (İthalat Rejimi, İhracat Rejimi)

Genel olarak Tanzanya'daki ithalat/ihracat liberal bir mahiyete sahiptir. Son dönemlerde yapılan reformlar ile ihracat ve ithalat için lisanslar büyük ölçüde kaldırılmış olup, yalnızca sağlık ve güvenlikle ilgili ürünlerde lisans uygulaması geçerlidir. Ticari düzenlemeler ve standartlar yalnızca tüketicinin sağlığının korunması ile ilgilidir. Doğu Afrika Birliği Gümrük Yönetimi Kanunu, 2004 (the East African Community Customs Management Act, 2004) Tanzanya'da ihracat ve ithalatı düzenlemektedir.

İthalatı yasaklanan ürünler: cıva içeren sabun ve kozmetik ürünler, sahte para ve uluslararası kontrol altındaki narkotik ilaçlar olarak sayılabilir.

İthalat için çeşitli prosedürler bulunmaktadır. İthalatçı yetkilendirdiği gümrük firması aracılığıyla ürünü beyan etmeli ve gemi varmadan 7 gün önce evrakları Gümrük İdaresine ibraz etmelidir.

İhracat, 3 kalem hariç vergilerden muaftır. Ham post ve deri, ham kaju fıstığı ve ıslak mavi deri, belli oranlarda ihracat vergisine tabidir.

Gümrük Vergileri

Ülkede gümrük vergisi oranı %0 ila %100 bandı arasında değişmektedir. Ortalama gümrük vergisi oranı %25 olmakla beraber, birtakım ürünlere (örneğin; tıbbi cihaz ve ilaç) %0 gümrük vergisi uygulanmaktadır.

Akdedilen iki ve çok taraflı ticaret anlaşmalarına veya yatırım teşvik paketlerine binaen çeşitli ürünlere gümrük muafiyetleri tanınmaktadır. Hassas ürünler %100'e varan gümrük vergisi oranlarına tabi olabilmektedir. Ayrıca, Doğu Afrika Topluluğu dışından gelen ürünlere %18 KDV uygulanmaktadır. Tanzanya Yatırım Merkezi veya Maliye Bakanlığından, KDV istisnası alınabilmektedir. Doğu Afrika Gümrük Birliği çerçevesinde; Tanzanya, Doğu Afrika Topluluğu dışından ithal edilen ürünlere, Doğu Afrika Topluluğu ortak gümrük tarifesini uygulamaktadır. Tarifeler; hammaddeler için %0, kullanılmış endüstriyel ürünler için %10 ve tüketim malları için %25'tir. 1 Ocak 2010 tarihi itibariyle Doğu Afrika Topluluğu üye ülkeleri menŐeli ürünler için gümrük vergisi uygulanmamaktadır. Gümrük vergileri de dahil olmak üzere, Tanzanya'da uygulanan vergiler hakkında bilgi almak için Tanzanya Gelir İdaresinin/Tanzania Revenue Authority internet sitesi - <http://www.tra.go.tz> - ziyaret edilebilir.

İç Vergiler ve Oranları

Gelir Vergisi: Bireyler için gelir vergisi iki grupta sınıflandırılmıştır. Küçük tacirler, denetlenen hesaplar tutmak zorunda değilken, orta seviye tacirler denetlenen hesap tutmak zorundadır.

Küçük tacirler, varsayıma dayalı vergi sistemine (presumptive tax system) göre vergilendirilirken, orta sınıf tacirler; tutmak zorunda oldukları denetlenen hesaplar (Audited accounts) temel alınarak yıllık olarak elde ettikleri kara göre vergilendirilmektedirler. Yıllık cirosu 100 milyon Tanzanya şilinini aşmayan vergi mükellefleri için varsayıma dayalı vergi sistemi uygulanmaktadır. Küçük tacir sayılabilmek için yıllık ciro miktarından başka şartlarında bulunması gerekmektedir. Ayrıntılı bilgi edinmek için Tanzanya Gelir İdaresi ziyaret edilmelidir. (<http://www.tra.go.tz/index.php/income-tax-for-individual>)

Kurumlar Vergisi: Şirketlerin, kar amacı güden diğer kamu ve özel kurumların, daha önce belirlenmiş bir vergi takvimi içinde karlarından ödedikleri vergidir. Şirketler ve Kurumlar elde ettikleri kar olmasa bile önceden belirlenmiş vergi takviminde, beyannamelerini Tanzanya Vergi İdaresine sunmak zorundadırlar. En son beyannameler, hesap döneminin sonundan itibaren 6 ay içinde teslim edilmelidir. Beyannameler, Muhasebeciler ve Denetçiler Ulusal Kurulundan onay almış, yeminli mali müşavirler tarafından hazırlanmalıdır. Kurumlar vergisi oranı % 30'dur. Ayrıntılı bilgi için Tanzanya Vergi İdaresi web sayfası ziyaret edilmelidir. (<http://www.tra.go.tz/index.php/corporation-tax>)

Stopaj Vergisi: Ödeme şekillerine göre stopaj vergi oranları %5 ila %15 arasında değişmektedir. Herhangi bir kişi tarafından Devlete ve Devlet kurumlarına verilen mallar için yapılan ödemelerde, brüt ödemenin %2'si oranında uygulanmaktadır. (<http://www.tra.go.tz/index.php/withholding-tax>)

KDV: Cirosu 12 aylık dönemde 100 milyon Tanzanya şilininden (TZS) fazla ya da 6 aylık dönemde 50 milyon şilininden fazla olan iş erbabı katma değer vergisi mükellefi olmak zorundadır. Mükellef ayrıca yazar kasa (Electronic Fiscal Device) satın almalı ve kullanılmalıdır. Standart KDV oranı %18'dir. İhraç edilen mal ve hizmetler için %0'dır.

KDV Muafiyeti: İhracat işleme veya özel ekonomik bölge kanunları kapsamında lisanslı yatırımlar, KDV indiriminden yararlanma hakkına sahiptir. Ayrıca, madencilik, petrol ve gaz şirketleri devlet ile KDV indirimi sağlayan bağlayıcı bir anlaşması olması koşuluyla KDV indiriminden yararlanma hakkına sahiptir. Bunun için ITX263.02.E formunun doldurulması gerekmektedir. Ayrıntılı bilgi (<https://www.tra.go.tz/index.php/vat-relief>) internet sitesinden alınabilir.

Devlet tarafından finanse edilen projeler kapsamında ithal edilen ürün ve hizmetler başvuru üzerine KDV muafiyetinden faydalanabilmektedir. Ayrıntılı bilgi <https://www.tra.go.tz/index.php/value-added-tax-vat/534-vat-exemption> internet sitesinden alınabilir. Ayrıca, Tanzanya Yatırım Merkezi veya Maliye Bakanlığından da KDV istisnası alınabilmektedir.

ÖTV (Özel Tüketim Vergisi): ÖTV, ülke içinde üretilen ya da ithal edilen mallardan belirli oranda (specific rate) ya da malın kıymeti dikkate alınarak değişen oranlarda (ad-valorem tax) tahsil edilmektedir. Şarap, alkollü içkiler, bira, meşrubatlar, maden suları, meyve suları, kaydedilmiş DVD, VCD, CD ve ses kasetleri, sigara, tütün, petrol ürünleri ve doğal gazdan belirli bir oranda ÖTV alınırken, para transferlerinden, elektronik haberleşme hizmetlerinden, öde ve seyret televizyon hizmetlerinden, ithal mobilyalardan, motorlu araçlardan, plastik torbalardan, belirli uçaklardan, ateşli silahlardan, özel durumlardan, kozmetik ürünlerinden ve ilaçlardan değişen oranlarda ÖTV tahsil edilmektedir. (Ad-valorem oranları: 0%, 5%, 10%, 17%, 15%, 20%, 25% ,30% ve 50%)

Ürün Standartları ile ilgili Uygulamalar

Tanzanya Standartlar Bürosu / The Tanzania Bureau of Standards (TBS) ülkede standartlardan sorumlu kuruluştur. Tanzanya Standartlar Bürosu, ISO üyesidir. Genel olarak sanayi ürünleri olmak üzere standart sertifikası düzenlemektedir. Standartları uluslararası kabul görmüş normlara uygundur. Ayrıntılı bilgi için <https://www.tbs.go.tz/> adresine bakılabilir.

Ayrıca; **ilaç, tıbbi cihaz ve tanılamamanın (diagnostics)** güvenliğinden, kalitesinden ve etkililiğinden sorumlu kuruluş **Tanzanya Tıbbi İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu/ Tanzania Medicines and Medical Devices Authority (TMDA)**'dur. TMDA, ilaç ve tıbbi cihazlar için standartlar belirleyip, söz konusu kalemlerin gerekli standartları karşılayıp karşılamadığını kontrol etmektedir. TMDA bünyesindeki laboratuvarlar, regüle edilen ilaç ve tıbbi cihazların öngörülen kalite ve standartlara uygun olup olmadıklarını tetkik etmektedir.

Test Etme, Muayene ve Belgelendirme

Tanzanya Standartlar Bürosuna bağlı 9 adet laboratuvar olup, bu laboratuvarlar malın standartlara uygunluğunu test eder. Standartlara ilişkin bilgi, kuruluşun (<https://www.tbs.go.tz/>) web sitesinden sağlanabilir. Etiketlemede de ISO standartları esas alınmıştır. Tanzanya Standartları Kurumu olan Tanzania Bureau of Standards, Türk Standartları Enstitüsü'nün standartlarını tanımaktadır.

İthalat ve ihracat denetimleri, uygunluk ve standart kontrolü, test etme, muayene ve belgelendirmeden sorumlu kuruluş Tanzanya Standartlar Bürosu (TBS)'dur. TBS ürününün gerekli standartları karşılayıp karşılamadığını kontrol etmektedir. TBS ürünleri; kalite, malzeme, kompozisyon, tasarım, güvenlik, dayanıklılık ve performans ölçütlerini baz alarak denetlemektedir.

TBS; tarım ve gıda kimyasalları, tekstil, deri, genel teknikler, elektrik ve mekanik mühendisliği, yapı ve inşaat noktalarında standartlar yayınlamaktadır. Ayrıntılı bilgi için <https://www.tbs.go.tz/> ziyaret edilebilir.

Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme

Tanzanya bu alanda ISO standartlarını takip etmekte olup, özel bir şart aramamaktadır. Yerli ürünler için Tanzanya Standartlar Bürosu etiketleme ve ambalajlamadan sorumlu olup, genel itibarıyla ISO tarafından yayımlanan yönergeleri uygulamaktadır.

Teknik Engeller

Ticari reformlar neticesinde ithal ve ihraç lisansları kaldırılmıştır. Bu uygulamanın istisnasını sağlık ve güvenlik nedenleriyle hassas kabul edilen mallar oluşturmaktadır. Ticari düzenlemeler ve standartlar genel olarak tüketicinin sağlığını koruma hedefi gütmektedir. Tarife dışı engeller olmamasına rağmen; gümrük ve liman otoritelerinin uygulamaları, gümrük

işlemlerinde yeknesak olmayan uygulamalar, ithalatı güçleştirmektedir. Ayrıca, yavaş işleyen bürokrasi ciddi bir handikaptır. Liman hizmetlerinde gecikmeler ve ekstra vergiler yaygın bir uygulamadır. Bu durum, ithalatta beklenmeyen gecikmelere sebebiyet vermektedir.

Piyasaya arz edilen tüm ürünlerin güvenli ve kaliteli olmasını sağlamak ülkelerin en temel öncelikleri arasındadır. Bu amaçla, ürünlerin uyması gereken teknik kriterler (standartlar ve teknik düzenlemeler) ile ürünlerin bu kriterlere uygun üretildiğini belgeleyen uygunluk değerlendirmesi işlemlerine günümüzde daha fazla başvurulmaktadır. Standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi prosedürleri, sınai, ekonomik ve ticari gelişmeye katkıda bulunan, insan can ve mal güvenliğini korumayı amaçlayan, modern ekonominin ve standardizasyon sisteminin temel taşlarıdır.

Bununla birlikte, standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi işlemleri çoğu zaman insan sağlığı ve güvenliği gibi meşru amaçların ötesinde ticarete teknik engeller olarak adlandırılan ve uluslararası ticaretin serbest akışını olumsuz etkileyen engellere yol açmaktadır. Uluslararası kabul görmüş standartlardan farklı teknik kriterler belirlenmesi ve gerektiğinden katı test ve belgelendirme işlemlerinin zorunlu kılınması bu alandaki en önemli sorunlardır. Şeffaf bir şekilde kabul edilmeyen ve uygulanmayan bu düzenlemeler ihracatçı firmalar açısından ek külfet ve maliyetlere de yol açmakta ve rekabet edebilirliklerini güçleştirmektedir. İhracatta karşılaştığımız ticarete teknik engellerin önlenmesi, sürdürülebilir ihracat artışının sağlanması açısından da önemlidir.

Bu kapsamda, T.C. Ticaret Bakanlığı Ürün Güvenliği ve Denetimi Genel Müdürlüğü internet sayfasında konu ile ilgili ayrıntılı bilgi mevcuttur: (<https://teknikengel.gov.tr/>).

Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesi, ihracatçılarımızın ticarete teknik engeller alanında yararlanacağı ve etkin olarak kullanacağı temel bir platform olarak yapılandırılmıştır. Bu çerçevede; ihracata konu ülkenin ticarete teknik engeller uygulamaları hakkında bilgi sahibi olunabilmekte, ihtiyaç duyulan ülke mevzuat ve uygulamaları hakkında ilave bilgiler Bakanlığımızdan talep edilebilmekte ve ihracatta karşılaşılan ticarete teknik engeller interaktif olarak Bakanlığımıza bildirilebilmektedir. Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesine üyelik suretiyle ilgilenilen ülke ve ürün gruplarına ilişkin taslak düzenlemeler e-posta ile günlük olarak gönderilmektedir. Ayrıca, firmalarımız ihracatlarını olumsuz etkileyebilecek diğer ülke düzenlemelerini taslak aşamasında öğrenip yorum yapabilmektedir. Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesine üyelik ücretsizdir.

2. PAZARIN ÖZELLİKLERİ

Fikri, Sınai Mülkiyet Hakları

Ticari Kayıt ve Ruhsatlandırma Kanunu (The Business Registration and Licensing Act) ticari işletmeler için ruhsat şartlarını ortaya koymaktadır. Kanuna göre hiçbir işletme, Ticari Kayıt ve Ruhsatlandırma Kuruluşundan (Business Registration and Licensing Agency / BRELA) ticari ruhsat almadan faaliyete geçemez.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın bünyesinde bulunan Adil Rekabet Komisyonuna (The Fair Competition Commission - FCC) Tanzanya'da fikri mülkiyet haklarının korunması görevi verilmiştir.

Marka ve hizmeti tescil ettirmek için Ticari Kayıt ve Ruhsatlandırma Kuruluşuna (Business Registration and Licensing Agency / BRELA) başvurmak gerekmektedir. BRELA nezdinde bir ürünü tescil ettirmek için:

- Yerel ürün için başvuranın Ulusal Kimlik Numarası (NIDA) olması,
- Yabancı ürün söz konusu olduğunda, başvuru yapan şirketin yerli mümessilinin (tercihen avukat) olması, gerekmektedir.

Dağıtım Kanalları

Tanzanya'da genel olarak tüm malların dağıtımını toptancılar ve perakendeciler tarafından yapılmaktadır. Toptancılar tarafından ithal edilen mallar gümrük antrepolarına nakledilmekte ve daha sonra yerel perakendecilere sevk edilmektedir. Perakendeciler satın aldıkları malları, gümrük vergilerini ödedikten sonra (girişte ödenmemiş ise) genellikle tek bir ürün grubunda ihtisaslaşmış küçük mağazalarda satmaktadırlar. Başta süpermarket zincirleri ve alışveriş merkezleri işleticileri olmak üzere bazı toptancılar, hem toptancı hem de perakendeci olarak faaliyet göstermektedir.

Tüketici Tercihleri

Tanzanya'da tüketici tercihleri şehirler ve kırsal bölgelerde farklılık gösterebilmektedir. Büyük şehirlerde ve turistik bölgelerde, alışverişlerin market ve alışveriş merkezlerinde yapılma oranı artmaktadır. Diğer taraftan kırsal bölgelerde ise alışveriş daha çok küçük tezgâhlar ve yerel pazarlar gibi küçük esnaflardan oluşan geleneksel ticaret noktalarından yapılmaktadır.

Ülkede havanın sıcak olması, elektriğe erişimin ve buzdolabı gibi soğutucularının kullanımının düşük olması ise alışverişlerin daha sık ve küçük miktarlarda yapılmasını beraberinde getirmektedir.

Satış Teknikleri ve Satışı Etkileyen Faktörler

Özel sektörde pazar genellikle fiyata karşı hassastır. Kamu alımlarında ise fiyatın yanı sıra özellikle kalite ön plandadır. Tanzanya piyasasına bir acente veya distribütör aracılığıyla girmek en etkili yöntem olarak görülmektedir. Bir acente veya distribütör aracılığıyla çalışılması, mal bedelinin ödenmesinin sorumluluğunun acentede olması nedeniyle riskleri ve maliyetleri azaltmakta ve pazarda devamlılığı korumak için yararlı olmaktadır.

Tüm ülkeyi kapsayan çeşitli iletişim araçları mevcuttur. Ülkede 225 radyo istasyonu ve 66 televizyon istasyonu bulunmaktadır. Bunların dışında çeşitli web sitelerinde de reklam imkânı vardır. Ayrıca, ülkede; facebook, twitter, instagram vb. sosyal medya araçları da kayda değer ölçüde kullanıldığından, sosyal medya platformları üzerinden de reklam/promosyon faaliyetleri gerçekleştirilebilir.

Tanzanya'da faaliyet gösteren firmaların bir bölümü satış sonrası hizmetlere gerekli önemi vermemekte ve bu durum müşteri kaybetmelerine yol açmaktadır. Ülkede iş yapmak isteyen firmaların satış sonrası hizmetleri eksiksiz yerine getirmesi ticari başarıları açısından büyük önem taşımaktadır.

Kamu İhaleleri

Kamu ihalelerinden sorumlu kuruluş Kamu Alımları Düzenleyici Kurumu/ The Public Procurement Regulatory Authority (PPRA)'dur. Adı geçen kuruluş ihalelerin şeffaf, ayırım yapmayan, adil ve rekabetçi şekilde cereyan etmesinden sorumludur. Ayrıca, Kamu Alımları Düzenleyici Kurumu, ihale standartlarının ve uygulamalarının fayda/maliyet anlamında optimize etmekten de mesuldür. Kamu ihaleleri yıllık (her takvim yılının başında) yayınlanabileceği gibi ürün/hizmet tedariki ihtiyacının hâsıl olması durumunda da ilan edilebilmektedir. Birtakım ihaleler uluslararası katılıma açık olabileceği gibi ortak girişim (joint venture) altında yerel bir firmanın katılımını da gerekli kılabilir.

Kamu ihaleleri hem Merkezi Hükümet, hem de Yerel Yönetimler tarafından icra edilebilmektedir. Her kurum (Örneğin; Elektrik İdaresi) kendi ihale sürecini ilan ve idame etmektedir. Kamu Alımları Düzenleyici Kurumu, Merkezi ve Yerel Yönetimler ile ilgili kamu tüzelkişilerine satın alma politikaları ve uygulamaları noktasında tavsiye verebilmektedir.

Kamu kurumları tarafından açılan ihale duyuruları Nest (National e-Procurement System of Tanzania) portalında <https://nest.go.tz/> yayınlanmaktadır. İhaleler internet sitelerinde ve tirajı yüksek gazetelerde duyurulmaktadır. Ayrıca, ihale duyuruları Müşavirliğimiz tarafından ilgili kurum/kuruluşlarla (Türkiye İhracatçılar Meclisi, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, İhracatçı Birlikleri, Türkiye Mütahhitler Birliği vb.) paylaşılmakta ve Ticaret Bakanlığı'nın Dış Talepler Bülteninde (<https://distalep.ticaret.gov.tr/qiris/?next=/>) yayınlanmaktadır.

3. ÖNEMLİ SEKTÖRLER

Tarım ve Hayvancılık

Tarım, ormancılık ve balıkçılık sektörü Tanzanya'da (anakara) 2020,2021 ve 2022 yıllarında sırasıyla %4,9, %3,9 ve %3,3 büyüme kaydetmiştir. Tarım sektörünün Tanzanya (anakara) Gayrisafi Yurt İçi Hasılası içerisindeki payı ise 2022 yılında %26,2 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2007-2008 tarım sezonunda tarımsal nüfusun toplamı 31 milyon iken 2019/2020 sezonunda 41 milyon kişiye yükselmiştir. Bu veriye göre, Tanzanya hane halkının %65'i tarım alanında istihdam edilmektedir. Tarımsal nüfusun %44'ü ise 15 yaşının altındadır.

Ülke genelinde 44 milyon hektarlık ekilebilir arazi olduğu tahmin edilmektedir. 16,7 milyon hektarlık alanın aktif olarak ekildiği, bununda 7,4 milyon hektarlık kısmının yıllık mahsul alınan ürünlerin ekildiği belirtilmektedir. Toplam 29,4 milyon hektarlık sulanabileceği tahmin edilen arazinin ise yalnızca 0,4 milyon hektarının sulama altında olduğu belirtilmektedir.

Ülkede şeker kamışı, pirinç, buğday, kahve, çay, ayçiçeği, bakliyat, , pamuk, sisal, üzüm, susam, kaju, palm ve mısır olmak üzere farklı iklimlere ait tarım ürünleri üretilebilmektedir.

Modern tarım tekniklerinin kullanılmaması, yağmura olan bağımlılık Tanzanya'nın tarım potansiyeline sekte vurmaktadır. Ayrıca, ülkede gübre ve yüksek kaliteli tohum kullanımı da yaygın değildir. Ülkede tarım alanında AR-GE faaliyetlerine yatırım yapılması ve ihracatın artırılmasını teminen altyapının geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Tarım ürünleri işleme sanayi de gelişmemiştir. Tanzanya ciddi oranda yemeklik sıvı yağ ithal etmektedir. Ülkede ay çiçeği ve yağ elde edilebilen diğer bitkilerin (hindistan cevizi, mısır vb.) yetişmesi hasebiyle, adı geçen ülkede sıvı yağ üretim tesisleri kurulabilir. Ayrıca, Afrika kıtası çapında, Tanzanya ayçiçeği çekirdeğinin önemli üreticileri arasında yer almaktadır. Yıllık 570 bin ton yemeklik yağ ihtiyacının, 205 bin tonu ülkede üretilebilmektedir. Bu itibarla, özellikle ayçiçeği üretimi için arazi tahsisi, yağ çıkarma tesislerinin kurulması veya Tanzanya'ya ihracat imkânları değerlendirilebilir. Tanzanya Devleti yemeklik sıvı yağ sektörüne ciddi teşvikler (vergi avantajı vs.) sağlamaktadır. Ülkede üretilen yemeklik sıvı yağlar hem iç piyasaya satılabilir, hem de talebin yoğun olduğu çevre ülkelere ihraç edilebilir.

Tanzanya sahip olduğu 450'nin üzerindeki doğal orman ile bal üretimi alanında ciddi bir potansiyele sahiptir. Ülke, Afrika kıtasında Etiyopya'nın ardından 2.en büyük bal üreticisidir. Ülkenin bu alandaki potansiyelinden daha fazla yararlanılmasını teminen Tanzanya Orman Hizmetleri Kurumu/Tanzania Forestry Services (TFS) bal üretimi gerçekleştirecek fabrikaların sayısının artırılmasının planlandığını ifade etmiştir.

Tanzanya topraklarının verimli olmasından ve ülkenin tropikal kuşakta yer almasından ötürü ülkede çok sayıda ve çeşitte meyve/sebze yetişmektedir. Ülkede kuru meyve/tarımsal işleme noktasında ciddi bir eksiklik bulunmaktadır. Dolayısıyla, Tanzanya'da tarım amacıyla topraklar kiralanıp, kuru meyve işleme tesisleri kurulabilir. Elde edilen ve işlenen yağ/kuru meyve özellikle de talebin çok olduğu Amerika ve Avrupa kıtalarına satılabilir.

Tanzanya Afrika kıtasının ikinci en büyük hayvan stokuna sahip olup, ülkede yaklaşık 33,9 milyon sığır, 24,6 milyon keçi, 8,5 milyon koyun, 3,2 milyon domuz, 87,7 milyon tavuk bulunmaktadır. Ülkede yaklaşık 2 milyon 746 bin hane hayvancılıkla ilgilenmektedir. Ülkede bulunan 33,9 milyon sığırın sadece %0,4'ü büyük ölçekte çiftliklerde yetiştirilmektedir.

Ancak; Tanzanya'da modern tekniklere dayalı hayvancılık bulunmamaktadır. Hayvan sayısının yüksek olduğu Tanzanya'da, etinden ve sütünden yararlanılamayan sığır türlerinden ötürü et ithal edilmesi sürdürülmektedir. Tanzanya yıllık olarak yaklaşık 3,1 milyar litre süt üretmekle birlikte, süt üreten hane halkının yaklaşık sadece %10'ü ürettikleri sütleri süt toplama merkezleri sistemine satmaktadır. Ülkede toplam 87,7 milyon tavuk yetiştirilmekte olup, bunların 75,1 milyon adedinin küçük çiftçilerin mülkiyetindedir.

Türk firmalarının Tanzanya'da besi çiftliklerinin kurulması ile hayvancılık ürünlerini işleme noktasında yatırım yapması değerlendirilmesi gereken konulardan biridir.

Tarımla bağlantılı bir başka potansiyel arz eden sektör ise gübredir. Tanzanya'da gübre kullanımı 2018 ve 2023 yılları arasında hektar başına 15,9 kg'dan 19 kg 'ye kadar yükselmiş olsa da 50 kg olan kıta hedefinin oldukça altındadır. Tanzanya'da gübre kullanımı son derece düşük olup, tavsiye edilen oranların altında kalmaktadır. Genel olarak ıslah edilmiş tohum, gübre ve zirai ilaç içeren girdilerin kullanımı oldukça düşük (ekilen alanın %25'inden az) ve bölgeler arasında değişiklik göstermektedir. Düşük girdili ve yağmurla beslenen geçimlik tarım Tanzanya tarımına hâkimdir. Bu sebeple, mahsul verimi ülkede oldukça düşüktür.

Yüksek fiyatlar, küçük ölçekli çiftçilerin gübreye erişimini engellemektedir. Ülkede kullanılan tüm gübrelerin yaklaşık %94'ü ithal edilmekte olup, fiyatları da yüksek seviyelerde seyretmektedir. Fiyatlar, esas olarak güçlü talep nedeniyle 2020'nin ortalarından beri artan bir seyir izlemektedir.

Tanzanya'da 2022/2023 mali döneminde 698.262 ton gübre talebinin var olduğu, bu talebin 418.883 tonunun ithalatla ve 117.900 tonunun ise bir önceki dönemden karşılandığı tahmin edilmektedir.. Bu dönemde yerli üretimin 43.579 ton seviyesinde olduğu tahmin edilmektedir.

Ülkenin Ruvuma, Njombe, Iringa, Mbeya, Songwe, Rukwa, Katavi, Tabora ve Kigoma bölgelerinde gübreye dayalı üretim gerçekleştirilmektedir.

1 Aralık 2023 tarihi itibarıyla: 50 kg'lık torbalarda gübre ülke genelinde ortalama olarak 77.400 Tanzanya şilini (TZS) fiyatından satılmıştır.

Gübre kullanımındaki bir başka zorluk da algılanan kalite ile ilgilidir. "Yanlış Algılanan Kalite: Tanzanya'da Gübre" başlıklı araştırmaya göre Tanzanyalı çiftçiler, mevcut gübrelerin genellikle karıştırıldığından şüphelenmektedir. Ancak; bu endişeler güvenilir kanıtlarla desteklenmemektedir.

Tanzanyalılar genellikle yerel dükkânlarda bulunan gübrelerin standartların altında olduğuna inanmaktadırlar. Bu nedenle çiftçiler, piyasadaki gübre kalitesinin düşük olduğunu düşünmektedir. Düşük kalite beklentileriyle uyumlu olarak, Tanzanyalı çiftçiler piyasada test

edilmemiş gübreler için laboratuvar onaylı gübrelere kıyasla göre çok daha az ücret ödemeye meyillidirler.

Sanayi

Tanzanya (anakara) imalat sanayiinin GSYİH içerisindeki payı 2022 yılında %7,1 düzeyindedir. İmalat sanayi sektörü son yıllarda istikrarlı büyümeye devam etmektedir. Sektör, 2020, 2021 ve 2022 yıllarında sırasıyla %4,5, %4,8 ve %4,2 seviyesinde büyüme kaydetmiştir.

Sektör, başta üretilen tarım ürünlerine dayalı olarak tarımsal işleme ürünlerine, tekstil, ayakkabı, kimyasallar, plastik vb. gibi görece basit üretim süreçlerine dayanan tüketim maddelerine dayanmaktadır. Ülkede üretimi olmayan ürünler ise ithal edilmektedir. 2023 yılında ülke ithalatı toplamda 13,7 milyar dolar seviyesinde gerçekleşirken; bunun 2,9 milyar doları sermaye malları ve 9,4 milyar doları ara malları ithalatından kaynaklanmıştır. Diğer taraftan 2023 yılında Tanzanya'dan yapılan 6,3 milyar dolarlık toplam ihracatın içerisinde, imalat sanayii ürünleri 1,4 milyar dolar düzeyindedir.

Tanzanya'da (anakara) Üretilen Seçili Sanayi Ürünleri

Ürün	Birim	2017	2018	2019	2020	2021	2022*
Bisküvi ve makarna	ton	16.451	16.911	18.113	22.991	27.355	29.653
Buğday Unu	ton	606.432	678.780	680.393	763.461	733.287	684.708
Rafine şeker	bin ton	320	316	439	461	433	478
Sigara	milyon adet	7.412	7.921	8.369	7.320	7.021	12.201
Tekstil	bin m2	52.052	85.982	-	-	86.564	70.716
Sisal halat ve sicim	ton	8.188	8.148	9.287	8.076	8.583	6.171
Kontrplak	m3	993	1.023	1.177	1.249	1.339	670
Boya	bin litre	40.146	48.025	58.024	56.755	62.785	64.028
Çimento	bin ton	4.200	4.579	6.515	6.495	6.615	7.598
Haddelenmiş çelik	ton	168.526	215.828	203.018	191.365	248.074	277.079
Demir sac	ton	84.541	84.132	100.963	107.836	119.864	129.038

Kaynak: Tanzanya Merkez Bankası, 2022 yılı öncü veridir.

İthalat oranının en yüksek olduğu sanayi sektörlerin başında ilaç ve tıbbi cihaz sektörü gelmektedir. Tanzanya Sahra-Altı Afrika bölgesi özelinde en büyük ilaç ve tıbbi cihaz pazarlarından birisi olarak addedilmektedir. Tanzanya, ilaç ve tıbbi cihaz ihtiyacının büyük bir kısmını ithalat yoluyla karşılamaktadır. COVID-19 salgını, Tanzanya'nın tıbbi malzeme ve ilaç sektöründe yetersizliğini ve dışa bağımlılığını bir kez daha göstermiştir. Bahse konu sektördeki ithalat oranı %80'lere varmaktadır. Söz konusu sektörde ciddi yatırım ihtiyacı bulunmaktadır.

Devlet tıbbi cihaz ve ilaç sektörüne yönelik yatırımlara ciddi teşvikler sağlamaktadır.

Üretimin hem iç pazara, hem de Doğu Afrika ve Güney Afrika Kalkınma Topluluğu/Southern African Development Community (SADC) pazarına yönelik olması planlanabilir. Bu minvalde, adı geçen sektör Türk yatırımcılar için ciddi potansiyelleri bünyesinde barındırmaktadır. Başta

Tanzanya Cumhurbaşkanı olmak üzere tüm üst düzey yetkililer yabancı sermayenin ülkede ilaç sektöründe yatırım yapmasını arzu ettiklerini dile getirmektedirler. Bu itibarla, ilaç ve tıbbi malzeme üreten firmalarımızın Tanzanya'ya satış imkânlarını değerlendirmesi veya yatırım yapmalarının teşvik edilmesi faydalı olacaktır.

Hizmetler

Hizmetler sektörü Tanzanya (anakara) GSYH'sinin 2022 yılı itibarıyla % 35,2'sini oluşturmaktadır. Hizmetler sektörü altında ise en büyük sektörün, Tanzanya ekonomisi GSYH'sinden 2022 yılında %7,9 pay alan toptan ve perakende ticaret ve tamirleridir. Ayrıca, ulaştırma ve depolama ise aynı yılda GSYH'den %6,7 pay alarak, ülke ekonomisi içerisinde önemli bir yer almıştır. Tanzanya'da (anakara) hizmetler sektörü 2021 ve 2022 yıllarında sırasıyla %5 ve %5,2 düzeyinde büyüme kaydetmiştir.

Tanzanya'da şehirleşme, kırsal kesimden kente göç, inşaat/müteahhitlik sektörünün her zaman canlı olmasını sağlamıştır. Tanzanya'da yıllık bazda şehir nüfusu %5 oranında büyümekte olup, 21 yüzyılın ortasında ülke nüfusunun yarısının şehirlerde yaşayacağı öngörülmektedir. Öte yandan, Darüsselam kentinin (an itibarıyla nüfusu yaklaşık 5,4 milyon) ise 2030 itibarıyla 10 milyonun üzerinde bir nüfusa ev sahipliği yapması projekte edilmektedir.

Bu tablo çerçevesinde, ülke şehirlerinin ciddi anlamda sosyal, altyapı ve ulaşım noktalarında projelere ihtiyaç duyacağı aşikârdır. Yürürlüğe konulacak olan projeler, Türk yatırımcılar için ciddi fırsat teşkil edecektir.

Tanzanya Hükümeti, altyapı yatırımlarına özel sektörü çekmek istemektedir. Bu sebeple, PPP(Public Private Partnership)(Kamu Özel Ortaklığı) politikası yürürlüğe konulmuştur. Tanzanya Yatırım Merkezinde özel sektör ile ortak yatırımı amaçlayan altyapı projeleri mevcuttur. Aynı zamanda, Afrika Kalkınma Bankası/African Development Bank (AfDB) ve Dünya Bankası tarafından finanse edilen projeler de mevcuttur.

Turizm: Tanzanya doğa (safari turları, Serengeti Milli Parkı, Kilimanjaro Dağı vs.) ve deniz alanları (Zanzibar adası) ile turizmde ciddi bir potansiyele sahiptir. Dünya Turizm Organizasyonu/ World Tourism Organization (UNWTO) verilerine göre 2023 yılında uluslararası turist sayısı 2022 yılına göre %33,9 düzeyinde artış kaydederken, bu seviye 2019 yılına göre hala %12,1 geridedir. Afrika kıtası için turist sayısı 2023 yılında pandemi öncesi son yıl olan 2019'a göre sadece %3,9 geride gerçekleşmiştir. Kurum tarafından yapılan açıklamaya göre Afrika kıtasına gelen turist sayısı 66,4 milyon olmakla birlikte bunun 39,6 milyonu Sahra altı Afrika'ya gelmiştir. Tanzanya resmi verilerine göre ise 2023 yılında Tanzanya'ya gelen turist sayısı ise %24,3 artarak 1,8 milyon kişiye yükselirken, turizmden elde edilen gelir aynı dönemde 2 milyar 528 milyon dolardan 3 milyar 369 milyona yükselmiştir.

Ülkenin bu alandaki altyapısını güçlendirmek adına ciddi yatırımlara (otel, altyapı vs.) ihtiyaç duyulmaktadır. Ülkede turizm özelinde Türk yatırımcılar için ciddi fırsatlar bulunmaktadır.

Altyapı/Ulaştırma/Müteahhitlik/İnşaat: Tanzanya'ya ihracatımızın kayda değer bir kısmını inşaat malzemeleri oluşturmaktadır. Tanzanya'da şehirleşme, kırsal kesimden kente göç,

inşaat sektörünün her zaman canlı olmasını sağlamıştır. Türk inşaat malzemeleri üreten firmalarımızın ve müteahhitlerimizin de Tanzanya'da iş imkânları her zaman mevcuttur. Nüfus artış hızına paralel olarak yürürlüğe konulan ulaştırma, altyapı ve enerji projeleri inşaat malzemelerine (çimento, beton vb.) olan talebin artmasına sebep olmuştur.

Tanzanya'da demiryolu ağlarının geliştirilmesi ve genişletilmesine yönelik olarak uygulanan en önemli projelerden birisi toplamda 6 Lottan oluşan Standard Gauge Railway (SGR) Projesidir. Projenin 1., 2., 3. ve 4. lotlarının inşası Türk firması tarafından gerçekleştirilmektedir. Aynı zamanda, Darüsselam'da uygulanan metrobüs projesinin (Bus Rapid Transit/BRT) 2.fazının teknik müşavirlik işini de bir Türk firmamız üstlenmiştir.

Türk müteahhitlik/teknik müşavirlik firmalarının Tanzanya'da iş üstlenmelerinin, müteahhitlik alanında diğer firmalarımızın da Tanzanya'ya olan ilgisini artıracakı düşünülmektedir. Ülkedeki altyapı, ulaştırma ve enerji projelerinin artmasına paralel olarak Teknik Müşavirlik sektörü de ivme kazanmıştır. Hem hâlihazırda ihale süreci devam eden, hem de ihalesi açılacak olan projeler Türk Teknik Müşavirlik firmaları için ciddi fırsatlardır. Ülkede, teknik müşavirlik alanında; yeterli bilgi/beceri (know-how) ve kâfi ölçüde gelişmiş kalifiye teknik eleman bulunmadığı için adı geçen sektörde Türk firmalarımız için önemli fırsatlar bulunmaktadır.

Planlama, projelendirme, mimarlık, mühendislik, etüt, fizibilite, idari ve teknik şartname ile ihale dosyası hazırlama, ihale değerlendirme, inşaat kontrolörlüğü, proje ve yatırım yönetimi gibi konuların teknik müşavirlik alanının önemli sac ayakları olduğu dikkate alındığında; teknik müşavirlik sektöründe Türk firmalarımızın daha aktif olarak Tanzanya pazarında bulunması ve faaliyet göstermesi, Türk müteahhit firmalarının adı geçen ülkede yürütülecek olan projelerde yer almasının önünü açacaktır. Özellikle projelerin ihale dosya ve şartnamelerini hazırlamak suretiyle, müteahhitlik firmalarının söz konusu projeleri alabilmesi için teknik müşavirlik firmaları büyük destek sağlamaktadır.

Hükümet binalarının Darüsselam'dan başkent Dodoma'ya taşınması yönelik çalışmalar ve adı geçen şehirdeki konut/işyeri/otel ihtiyacı müteahhitlik hizmetleri için fırsat yaratmaktadır. Başkent'in Dodoma'ya taşınması çalışmaları kapsamında adı geçen şehirde ciddi anlamda konut, otel, rezidans vb. ihtiyacı bulunmaktadır. Dodoma şehri yapı ve inşaat sektörü için Türk firmaları açısından ciddi potansiyelleri bünyesinde barındırmaktadır.

Halihazırda icra edilen projeler:

- Tanzanya'da demiryolunun modernizasyonuna yönelik olarak Standard Gauge Railway (SGR) projesi
- Nyerere Hidroelektrik Santral Projesi
- Darüsselam Metrobüs Projesi 2., 3. , 4. ve 5. Faz
- Bagamoyo-Tanga Yolu Projesi
- Kigogo Busisi Köprü Projesi
- Uganda-Tanzanya ham petrol boru hattı projesi (East African Crude Oil Pipeline) olarak sayılabilir.

Beklenen önemli projeler aşağıda belirtilmiştir:

- Yeni havaalanları inşaatı ve mevcutların rehabilitasyonu,
- Şehirlerarası yol inşaatı ve rehabilitasyonu,

- Bagamoyo Limanı,
- Enerji İletim Hatları,
- Enerji projeleri,
- Darüsselam Metrobüs Projeleri - 6. faz yapım ihalesi ve 2. ve 3. fazın işletim ihaleleri
- Kırsal elektrifikasyon projesi,
- Tanga Limanı'nın rehabilitasyonu

Madencilik

Tanzanya doğal kaynaklarının zenginliği sebebiyle potansiyel yatırımcıların ilgisini çekmektedir. Tanzanya; mineral tabanlı metaller ve değerli taşlar, altın, tanzanit, doğal gaz ve kömür açısından oldukça zengindir. Madencilik sektörü 1,5 milyon kişinin istihdam edilmesine olanak sağlamaktadır. Öncü verilere göre, madencilik ve taş ocakçılığı sektörünün Tanzanya (anakara) GSYİH içerisindeki payının 2022 %9,1 seviyesinde gerçekleştiği ve sektörün 2022 yılında %10,9 düzeyinde büyüme kaydetmiştir.

Madencilik; Tanzanya'nın önemli sektörlerinden birisi olup, Tanzanya ekonomisi içerisindeki payı yıllar itibarıyla artmaktadır. Nitekim 2017 yılında madencilik ve taş ocakçılığı sektörünün Tanzanya (anakara) GSYİH içerisindeki payı yalnızca %4,4 seviyesindeydi. Tanzanya Devleti, sektörün GSYİH içerisindeki payını 2025 yılı ile %10'a çıkarmayı hedeflemektedir.

Ülkedeki önemli madenler: altın, elmas, demir cevheri, nikel, bakır, kobalt, gümüş, tanzanit, kalay cevheri, karataş, lal taşı, kireç taşı, soda külü, alçıtaşı, tuz, fosfat, kömür, uranyum, çakıl, grafit, kum ve kesme taş, olarak sayılabilir. Ülke maden işleme konusundaki kapasitesini ve bu alanda katma değer yaratan faaliyetleri, artırmayı arzu etmektedir.

Tanzanya'da (anakara) Çıkarılan Madenler

Madde	Birim	2017	2018	2019	2020	2021	2022 *
Elmas	Bin Karat	305	381	417	147	63	442
Altın	Kg	43.490	39.304	48.408	55.805	59.638	56.943
Tuz	Bin Ton	125	37	100	84	113	182
Alçı	Bin Ton	124	241	257	444	598	604
Kireçtaşı	Bin Ton	3.301	2.944	5.527	6.788	976	2.511
Kömür	Bin Ton	558.553	627.652	712.136	689.959	976.319	2.511.419
Tanzanit	Kg	21.582	-	-	51.542	177.146	14.488
Fosfat	Ton	1.351	-	-	28.376	24.493	26.597

Kaynak: Tanzanya Merkez Bankası, 2022 yılı öncü veridir.

Tanzanya; Güney Afrika, Mali ve Gana'dan sonra Afrika'daki 4. en büyük altın üreticisidir. Keşfedilen altın rezervi miktarı yaklaşık 45 milyon ons'tur. Tanzanya'nın altın üretimi öncü verilere göre 2022 yılında 56.943 kg'dır. 2022 yılında Tanzanya'nın toplam 3 milyar 395 milyon dolarlık maden ihracatının ise 2 milyar 835 milyon dolarlık kısmını altın ihracatı oluşturmaktadır. Ülkenin altın ihracatı 2017 yılında 1 milyar 541 milyon dolar seviyesindeyken son yıllarda önemli oranda artış kaydetmiştir. 2022 yılında Tanzanya'nın elmas ihracatı 62,7

milyon dolar ve tanzanit ihracatı ise 27,4 milyon dolar seviyesindedir. Altın genel olarak ülkede Viktorya Gölü çevresinde bulunmaktadır. Tanzanya; ağırlıklı olarak Güney Afrika, İsviçre, Birleşik Arap Emirlikleri ve Hindistan'a altın ihraç etmektedir.

Tanzanya'daki önemli altın madenleri aşağıda sayılmaktadır:

- Buckreef Altın Madeni,
- Bulyanhulu Altın Madeni,
- Buzwagi Altın Madeni,
- North Mara Altın Madeni,
- Geita Altın Madeni,
- New Luika Altın Madeni,
- Biharamulo Altın Madeni
- Mazizi Altın Madeni

Ayrıca, Haziran 2021'de Tanzanya'nın ilk rafinerisi olan Mwanza Precious Metal Refinery (MMPR) hizmete girmiştir.

Demir cevheri; genel olarak, Liganga, Uluguru, Mbabala, Karema, Manyoro Gondite ve Itewe bölgelerinde bulunmaktadır. Bu anlamda Liganga en yüksek miktarda keşfedilmiş demir cevheri rezervine sahip olup, bu rakam 126 milyon ton civarındadır.

Nikel ise ülkenin Kapanga, Kigoma ve Rukwa bölgelerinde keşfedilmiştir. Kigoma'da yer Kapanga bölgesinde çok yüksek seviyede nikel sülfür rezervlerinin yer aldığı ifade edilmektedir.

Elmas ise ülkenin genel olarak Mwanza bölgesinde bulunmaktadır. Ülkede bulunan Williamson maden ocağında, 38,1 milyon karat elmas olduğu ifade edilmektedir.

Tanzanit değerli bir taş olup, dünyada yalnızca Tanzanya'da çıkarılmaktadır. Anılan kalem, ülkenin Manyara bölgesinde bulunmaktadır.

Tanzanya'nın kömür rezervlerinin 1,9 milyar ton civarında olduğu ifade edilmekle birlikte, bu miktarın yaklaşık %25'i ispatlanmış durumdadır. Ülkede; Ruvuma, Songwe ve Mbeya bölgelerinde bulunmaktadır. 2017'de 555,6 milyon ton olan kömür üretimi 2022 yılında 2.511 milyon tona çıkmıştır.

Tanzanya uranyum anlamında da ciddi potansiyele sahiptir. Anılan maden ülkenin; Namtumbo (Mkuju), Bahi, Galapo, Minjingu, Mbulu, Simanjiro, Natron Gölü, Manyoni, Songea, Tunduru, Madaba ve Nachingwea bölgelerinde bulunmaktadır. Uranyumda önemli projelerden birisi Mkuku Nehri Projesidir (Mkuju River Project) ki bu bölgede 182,1 milyon ton rezerv bulunduğu belirtilmektedir.

Ayrıca, Tanzanya Hükümeti de sektördeki yatırım engellerini kaldırmayı, dünyadaki büyük madencilik firmaları ile ortak girişim kurmayı ve yerel rafineler kurulmasını hedeflemektedir. Aynı zamanda; yerel madencilerin eğitim, makine/teçhizat ve krediler yönünden desteklenmesi ve devlete bağlı şirket olan National Mining Corporation (STAMICO)'un daha fazla madencilik projesinde yer almasının temin edilmesi, gerçekleştirilmesi istenen diğer amaçlardır.

Enerji

Tanzanya'da elektrik üretiminde artış yaşanması sürdürülebilir ekonomik gelişme için önemli bir mihenk taşıdır. Tanzanya'da nüfusun yalnızca %42,7'sinin elektriğe erişimi bulunmaktadır. Şehirlerde bu oran %77,3'e kadar ulaşırken, kırsalda elektriğe ulaşabilen nüfus sadece %23,3 seviyesindedir.

Tanzanya Kurulu gücü 1.899 megavat iken bunun %63'ü doğalgazdan, %32 hidroelektrikten müteşekkildir. Tanzanya Devleti, 2025 yılı itibarıyla kurulu gücü 5.000 megavata çıkarmayı planlamaktadır.

Ayrıca, sanayi tabanının genişletilmesi çabalarında da elektrik üretimi büyük önemi haizdir. Enerji üretiminin, hidroelektrik santrallere olan bağımlılığı Tanzanya'nın yetersiz yağışlardan olumsuz etkilenmesine yol açmaktadır. Bu yüzden, ülke geniş doğalgaz rezervlerini elektrik üretimine kanalize etmeyi düşünmekte, dizel ile çalışan elektrik santrallerini doğalgaza dönüştürmeyi planlamaktadır. Ubungo I ve II, Tegeta, Songas, Mtwara, Somanga, Kinyerezi I ve II ve Dangote santralleri devreye girmiştir.

Tanzanya doğalgaz anlamında ciddi potansiyele sahiptir. Tanzanya'da tespit edilen doğal gaz rezervi yaklaşık 57,7 trilyon m³'tür. Her ne kadar Tanzanya'da tespit edilen rezervlerin yaklaşık %90'ı deniz alanlarında olsa da, ülke doğal gaz anlamında gelecekte ciddi potansiyel sahibidir.

Yenilenebilir enerji-bilhassa güneş enerjisi- alanında da Tanzanya'da ciddi fırsatlar mevcuttur. Tanzanya'nın yıl boyunca yüksek miktarlarda güneş ışığı almalarından ötürü güneş enerjisi gelişimi anlamında ciddi bir potansiyele sahip olduğu belirtilmekte, ancak ülke güneş enerjisine yönelik potansiyellerini tam anlamıyla değerlendirememektedir. Dolayısıyla, Tanzanya güneş enerjisine yatırım yapmak isteyen Türk yatırımcılar için ciddi bir cazibe olma potansiyelini haizdir.

4. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER

Para Kullanımı

Ülkede temel olarak nakit ödeme yöntemi kullanılmaktadır. Tanzanya'da kredi kartı kullananlar nüfusun yalnızca %0,3'ünü teşkil ettiği için bu yöntem tercih edilmemektedir. Cep telefonu operatörü nezdindeki hesap üzerinden ödeme (bu yöntem **M-Pesa** olarak anılmaktadır) kullanılan bir başka yöntemdir.

Tanzanya'da telefon hattı kullanıcılarının aynı zamanda yukarıda da zikredildiği üzere M-PESA isimli mobil cüzdan hesabı bulunmaktadır. Telefon bayilerinde mobil cüzdan hesaplarına kolaylıkla para yatırabilmektedir. Mobil cüzdan hesaplarındaki para ile benzin alımından, uçak bileti alımına, fatura ödenmesinden market alışverişine kadar birçok ödeme işlemi yapılabilmektedir. Bu yüzden, internet üzerinden alışverişlerin ödeme altyapısının

Tanzanya'da mevcut olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bahsi geçen ödeme yöntemi Tanzanya'daki e-ticaret altyapısının gelişimi yörüngesine müspet yönde ve kayda değer ölçekte katkı sağlama potansiyelini haizdir.

Pasaport ve Ülkeye Geçici Giriş Vizesi uygulaması

Hali hazırda, Tanzanya'ya girişte, umuma mahsus pasaport hamili Türk vatandaşları vizeye tabidir. Diplomatik, Hususi ve Hizmet pasaportu hamili Türk vatandaşları ise 90 güne kadar ikamet süreli seyahatlerinde vizeden muaftır. Tanzanya'ya girişte sorun yaşamamak ve vize yükümlülüklerini doğru bir şekilde yerine getirmek için, ülkeyi ziyaret etmek isteyen işadamlarımız ve vatandaşlarımızın Dışişleri Bakanlığımızın web sayfasında yer alan "Türk Vatandaşlarının Tabi Olduğu Vize Uygulamaları <http://www.mfa.gov.tr/turk-vatandaslarinin-tabi-oldugu-vize-uygulamalari.tr.mfa> kısmını kontrol ederek yukarıda verilen vize bilgisinin güncelliğini teyit etmeleri gerekmektedir.

Vatandaşlarımızın ve işadamlarımızın Tanzanya'ya gitmeden önce, vize ve aşı uygulamaları başta olmak üzere seyahatleri ile ilgili konularda Tanzanya'nın Ankara Büyükelçiliğinden de bilgi almaları önem arz etmektedir.

Vize, ülkeye giriş esnasında sınır kapılarından da alınabileceği gibi, on-line olarak da başvuru yapıp alınabilmektedir.

Sağlık: Tanzanya'ya seyahat edeceklerin üç hafta öncesinden gerekli sağlık prosedürlerini yerine getirmeleri tavsiye edilmektedir. Enfeksiyon olan bir ülkeden gelenlerden ve sarıhumma hastalığının görüldüğü bir ülkenin havalimanından transit geçişi 12 saatten fazla süren, 1 yaş üzeri ve 60 yaş altındaki yolculardan sarıhumma aşı sertifikası talep edilmektedir. Ülkede sıtma riski yıl boyunca yüksektir. Sivrisinek ısırılmalarından korunmak ve özellikle iyi pişmemiş et ve süt ürünlerini ve şüpheli edilen gıdaları tüketmekten kaçınmak önem arz etmektedir. Parklarda, uyku hastalığına yakalanma riskine karşı çöl sineği ısırmasına karşı dikkatli olunmalıdır. Ülkede HIV/Aids yaygındır. Ayrıca kolera salgınlarına karşı temiz su

içilmesi tavsiye edilmektedir. Sağlık hizmetleri Darüsselam'da ve diğer büyük şehirlerde yaygındır. Özel durumu olan hastaların ilaçlarını yanlarında götürmeleri, ayrıca geniş kapsamlı sağlık sigortası yaptırılması yararlı görülmektedir.

Tanzanya'ya seyahat etmeden önce <https://www.seyahatsaqliqi.gov.tr/site/saqlikbilqisi/zz> internet sitesi ziyaret edilebilir ve Seyahat Sağlığı Merkezlerinden detaylı bilgi alınabilir.

İklim: Kıyılarda tropikal, iç kesimlerde ise ılıman iklim hüküm sürmektedir. En sıcak ay Ocak ayı olup 23-32 C'dir. En soğuk ay ise Temmuz ayı olup, 18-29 C'dir. En kuru ay Eylül ayıdır. Eylül ayında ortalama 26 mm yağmur düşmektedir. En çok yağmurlu olan ay ise Nisan ayıdır. Nisan ayında ortalama 263 mm yağmur düşmektedir.

Güvenlik: Diğer bütün Doğu Afrika ülkelerinde olduğu gibi Tanzanya'da hem anakara hem de Zanzibar'da ve özellikle umuma açık yerlerde; turizm bölgelerinde ve otellerde güvenlik sorunu yaşama riski vardır. Sokak suçları ülkede yaygındır. Bu nedenle ziyaretçilerin gerekli güvenlik önlemlerini almaları önem arz etmektedir.

Ülkede motosiklet vasıtasıyla soygun yaygın olduğu için ziyaretçilerin dikkatli olması önem arz etmektedir. Ayrıca, hava karardığı zaman ziyaretçilerin yürüyüş yapmamaları, gideceklere yere araçla ulaşım sağlamaları tavsiye olunur. Ülkede 'Uber' ve 'Bolt' uygulaması yaygın olarak kullanılmaktadır.

Resmi Tatiller ve Mesai Saatleri

Devlet daireleri çalışma saatleri Pazartesi-Cuma 08.00- 16.00 arasındır. İş yerleri ve dükkânlar her gün saat 17.00 ve daha sonrasına kadar açık kalabilmektedir.

Aşağıdaki liste 2024 yılı için resmî tatil günleri göstermektedir. Bu tarihlerde kamu/özel kurum ve kuruluşlarının tamamı kapalıdır.

Yeni Yıl	01 Ocak
Zanzibar Devrim Günü	12 Ocak
Good Friday	29 Mart
Easter Monday	01 Nisan
Karume Günü	07 Nisan
Ramazan Bayramı	10-11 Nisan
Union Day	26 Nisan
İşçi Günü	01 Mayıs
Kurban Bayramı	17 Haziran
Saba Saba	07 Temmuz
Çiftçiler Günü	08 Ağustos
Hz. Muhammed'in Doğumu	16 Eylül
Nyerere Günü	14 Ekim
Bağımsızlık Günü	09 Aralık
Noel	25 Aralık
Boxing Günü	26 Aralık

Yerel Saat

GMT +3

Haberleşme

Tanzanya'nın (ve Zanzibar'ın) uluslararası telefon kodu +255 olup ülkeden uluslararası çıkışta önce 000 ve sonra ilgili ülke ve şehir kodu çevrilmiştir. Dar es Salaam'ın telefon kodu (0) 22 ve Zanzibar'ın telefon kodu (0) 24'tür. Kırsal bölgelerde telefon görüşmeleri operatör vasıtasıyla yapılmaktadır. Mobil telefonlar kentsel alanlarda ve Zanzibar'da yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Otellerden telefon görüşmeleri yüksek fiyatlar nedeniyle tavsiye edilmemektedir.

Ülkede internet ağı mevcuttur. İnternet hızı ülkenin her bölgesinde aynı değildir. Hatta aynı şehrin farklı bölgelerinde internet hızı değişmektedir. Tanzanya'da yaklaşık 34,47 milyon kişi internet kullanıcısıdır. İnsanların büyük çoğunluğu cep telefonları üzerinden internete bağlanmaktadır.

Yerel Ölçü Birimleri: Elektrik: 230 volt AC, 50Hz. Dikdörtgen veya yuvarlak üç uçlu (three-pin) fişler kullanılmaktadır.

Kullanılan Lisan: Swahili ve İngilizce resmi dillerdir. Ayrıca ülkede birçok yerel dil konuşulmaktadır.

5. ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER

Şirket Türleri

Tanzanya Şirketler Hukukuna göre dört tip firma bulunmakta olup; bunlar özel şirketler, kamu şirketleri, kolektif şirketler ve yurtdışında kurulan şirketlerin Tanzanya'daki şubeleri şeklinde faaliyet gösteren yabancı şirketlerdir. Özel şirket en az 2 kişi tarafından kurulabilmektedir. Özel şirketler ekseriyetle limited şirket şeklinde teşekkül etmektedir.

Şirket Kurma Prosedürü

Şirket kuruluşlarını gerçekleştirmekten sorumlu merci Ticari Kayıt ve Ruhsatlandırma Kurumu (Business Registrations and Licensing Agency/BRELA)' dur. Ayrıntılı bilgi için <https://www.brela.go.tz> internet adresine göz atılabilir.

İlaveten, şirket kurulum sürecinin belli aşamaları BRELA üzerinden online olarak gerçekleştirilebilir. (<https://www.brela.go.tz/services/registration-of-companies>)

Mezkur kurum Sanayi ve Ticaret Bakanlığına bağlıdır. BRELA, yabancı şirketler için uygunluk sertifikası, yerel şirketler için şirketleşme sertifikası ve şahıs şirketleri için ise kayıt sertifikası yayınlamaktadır. Şirketler kurulum sonrasında, TRA (Tanzanya Gelir İdaresi), NSSF (Milli Sosyal Güvenlik Fonu) ve şirketlerinin iştigal sahalarına göre Ticaret ve Sanayi Bakanlığına ya da Belediye'ye kayıt yaptırmalıdır. Aynı zamanda, şirketler, faaliyet sahalarına göre ilgili bakanlıklardan da ruhsat almalıdırlar.

Şirket kurulumu için öncelikle, kurucuların firmaları için almayı düşündükleri şirket isminin daha önce rezerve edilmiş olup olmadığını tespit için müracaatta bulunmaları gerekir.

Şirket Kurulumu İçin Gerekli Belgeler ve Ücret:

- Memorandum and articles of association (Şirket Kuruluş Sözleşmesi ve İç Tüzüğü)
- Form 14 a, Form 14 b
- TIN Belgesi (Taxpayer Identification Number) (Vergi Numarası Belgesi)
- Business License (İşin mahiyetine göre, ildeki Ticaret Ofisi, Belediye, İlgili Bakanlıktan)

Ödenmesi gereken ücretlerin tam listesine <https://www.brela.go.tz/pages/tozo-za-kampuni> internet adresinden erişim sağlanması mümkündür.

Not: Şirket kurulumlarının, avukatlar tarafından gerçekleştirilmesi, süreçlerin hızlı ve doğru sonuçlandırılması açısından önem arz etmektedir.

Şirket Kurulum Süresi: Şirket kurulum süreci doğru bir şekilde takip edilirse, 7 gün iş günü ile 14 iş günü arasında işlemlerin sonuçlandırılması öngörülmüştür. Şirket kurulum sürecinde iyi ve ehil bir avukatla çalışılması önerilmektedir.

Sigorta

Sosyal Güvenlik Uygulamaları: Zorunlu sosyal güvenlik kurumlarının koordinasyonun sağlanması için Social Security Regulatory Authority kurulmuştur . Bu düzenleyici idareye bağlı sosyal güvenlik kurumları sırasıyla,

- NSSF-National Social Security Fund (Milli Sosyal Güvenlik Fonu),
- PSSSF-Public Service Social Security Fund (Kamu Hizmetleri Sosyal Güvenlik Fonu)
- NHIF-National Health Insurance Fund (Ulusal Sağlık Sigortası Fonu).

National Social Security Fund-NSSF: Ulusal Sosyal Sigorta Fonuna, Tanzanya'da çalışan yabancılara ilaveten sırasıyla şu kurum ve çalışanları üye olabilmektedir: özel şirketler, sivil toplum kuruluşları, Elçilikler ve Uluslararası Örgütler ile serbest meslek sahipleri ve herhangi bir sosyal güvenlik şemsiyesinde olmayan çalışanlar üye olabilmektedirler. İşveren ve çalışan, çalışanın brüt maaşının %10 mertebesinde prim ödemek zorundadır. Üyelerine sağladıkları faydalar arasında emeklilik maaşı, sakatlık maaşı, sağlık sigortası bulunmaktadır. Şirket çalışanlarının kendilerini kaydettirebilmeleri için işverenin de NSSF'ye kayıt yaptırmaları gerekmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.nssf.or.tz>.

Public Service Social Security Fund-PSSSF: Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar üye olabilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.psssf.go.tz/>

National Health Insurance Fund-NHIF: Ulusal Sağlık Sigortası Fonu, kamu ve özel sektör çalışanlarını kapsamaktadır. Fon herkesin üyeliğine açıktır. Üyelik, isteğe bağlıdır. Brüt maaşın %3'ü oranında işçi ve aynı oranda işveren payının ödenmesi gerekmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.nhif.or.tz/>

Stopaj: Maaş skalasına göre %0-%30 bandı arasında değişmektedir. Çalışandan kesilmektedir.

Work Compensation Fund (WCF): Brüt maaşın %0,5'i oranında işveren payı olarak ödenmektedir.

Skilled Development Levy (SDL): Bünyesinde on ve ondan fazla çalışanı olan Brüt maaşın %3,5 oranında işveren payı söz konusudur.

Bankacılık Mevzuatı

Tanzanya'da bankacılık sektörü Haziran 1999'da liberalleştirilmiş olup, artan şekilde rekabetçi seviyeye gelmektedir. Devlet tarafından sahip olunan bankalar da özelleştirilmiş olup; CRDB Bankası, NBC (National Bank of Commerce) Bankası ve NMB (National Microfinance Bank) Bankası gibi birtakım bankalarda devlet azınlık hisselerine sahiptir. Ülkede 62 adet banka ve finansal kurum faaliyet göstermekte, bunlar Tanzanya Merkez Bankası / Bank of Tanzania (BoT) nezdinde kayıtlıdır. CitiBank/Citigroup, Standard Chartered Bank, Absa Bank ve Stanbic Bank; Tanzanya'da faaliyet gösteren uluslararası bankalar arasında sayılabilir. Uluslararası bankaların ülkeye giriş yapması; hem finansal hizmetlerin mevcudiyetinin nicelik

olarak artmasına, hem de var olan hizmetlerin kalite ve fiyatlama olarak gelişmesine katkı sağlamıştır.

Yabancı döviz alım/satım işlemi, döviz büroları ve bankalar üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Tanzanya şilini (TZS) gelirleri bankalar üzerinden kısıtlama olmadan Amerikan doları vb. yabancı para birimlerine çevrilebilmektedir. Bununla ilgili kanun Foreign Exchange Act'dir. Yetkilendirilmiş banka üzerinden karı çıkartma serbestisi bulunmaktadır. Bu konuda limit bulunmamaktadır. Yalnızca kar yurtdışına çıkartılırken %10 oranında vergi ödenmektedir. Yurtdışına yabancı yatırımcıların kar transferi ile ilgili mevzuat ise Tanzania Foreign Investment Act'dir.

Vizeler

Hâlihazırda, Tanzanya'ya girişte, umuma mahsus pasaport hamili Türk vatandaşları vizeye tabidir. Diplomatik, Hususi ve Hizmet pasaportu hamili Türk vatandaşları ise 90 güne kadar ikamet süreli seyahatlerinde vizeden muaftır. Tanzanya'ya girişte sorun yaşamamak ve vize yükümlülüklerini doğru bir şekilde yerine getirmek için, ülkeyi ziyaret etmek isteyen işadamlarımız ve vatandaşlarımızın Dışişleri Bakanlığımızın web sayfasında yer alan "Türk Vatandaşlarının Tabi Olduğu Vize Uygulamaları" kısmını kontrol ederek yukarıda verilen vize bilgisinin güncelliğini teyit etmeleri gerekmektedir.

Vatandaşlarımızın ve işadamlarımızın Tanzanya'ya gitmeden önce, vize ve aşı uygulamaları başta olmak üzere seyahatleri ile ilgili konularda Tanzanya'nın Ankara Büyükelçiliğinden de bilgi almaları önem arz etmektedir.

Ülkeye girişte, sınır kapılarından da vize alınabileceği gibi, on-line olarak da başvuru yapıp alınabilmektedir. 90 günlük tek girişlik iş vizesi (business visa) 250 dolardır. 90 günlük tek girişlik Turist vizesi 50 dolardır. 90 günlük çoklu giriş vizesi (multiple entry visa) istisnai olarak büyük yatırımcılara 100 dolar karşılığında verilmektedir. Transit vizeyse 30 dolardır. Ticaret amacıyla Tanzanya'ya gelecek olan ziyaretçilerin, ülkeye girişten sonra sorun yaşamamaları adına ticaret vizesine başvurmaları önerilmektedir.

Önce çalışma iznine başvurulmakta olup, çalışma izninin alınmasını müteakip oturma iznine başvurulmaktadır. Çalışma izni için başvuru mercii Çalışma Bakanlığı (Ministry of State Prime Minister's Office Labor, Youth, Employment and Persons with Disability)'dır. Çalışma izni alındıktan sonra oturma iznine başvurulmaktadır. Oturma izni içinse İçişlerine Bakanlığına bağlı Tanzanya Göç İdaresine (Tanzania Immigration Department) müracaat edilmektedir. Oturma ve çalışma izni başvuru sürecinde, iyi ve ehil bir avukattan destek/hizmet alınması tavsiye olunmaktadır. Çalışma izni türleri aşağıda ücretleri ile belirtilmektedir:

➤ 2 yıl süreli A sınıfı çalışma izni (1.000 dolar) ve oturma izni (yaklaşık 3.000 dolar) toplam 4.000 dolardır. A sınıfı çalışma izinleri yatırımcılar ve serbest meslek sahipleri için verilmektedir.

- B sınıfı çalışma izni (500 dolar) ve oturma izni (yaklaşık 2.000 dolar) toplam 2.500 dolardır. B sınıfı izinler belli meslek sahipleri (doktor, hemşire, matematik öğretmeni, üniversite hocası vs.) için verilmektedir.
- C sınıfı çalışma izni (1.000 dolar) ve oturma izni (işe bağlı olarak yaklaşık 200 veya 500 dolardır) toplam 1200-1.500 dolar bandındadır. C sınıfı izinler genel müdür, CEO (Chief Executive Officer) operasyon direktörü vb. pozisyonlar için verilmektedir.
- D sınıfı çalışma izni (500 dolar) dini ve yardım faaliyetleriyle iştigal edenler için verilmektedir.
- E sınıfı çalışma izni mültecilere verilmekte olup, ücretsizdir.

Çalışma izni ücretlerinde bazı istisnai durumlarda yukarıda belirtilen tutarlar değişiklik gösterebilmektedir. Bu konuda hangi meslek grubunun hangi sınıfa gireceği ve ücretleri hakkında <https://immigration.go.tz/index.php/class-a-residence-matrix> linkinden detaylı bilgiye ulaşılabilir.

Kaynak: T.C Darüsselam Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği